

Odpowiedzialność podmiotów eksploatujących zakłady chemiczne

Eksploatacja zakładu chemicznego wiąże się z wieloma obowiązkami. Istotną ich część wynika z przepisów środowiskowych. Ich przestrzeganie przez operatora jest ważne i to nie tylko z punktu widzenia ewentualnej odpowiedzialności prawnej, ale pozwala również na stworzenie odpowiedniej relacji ze społecznością lokalną zamieszkującą sąsiedztwo zakładu.

O szczególnym znaczeniu ochrony środowiska w polskim prawie świadczą postanowienia Konstytucji RP. Ochrona środowiska, uwzględniająca zasadę zrównoważonego rozwoju, stanowi jedną z zasad ustrojowych (art. 5 Konstytucji). Ochrona środowiska stanowi obowiązek zarówno władz publicznych (art. 74 ust. 1 i 2 Konstytucji), jak i podmiotów prywatnych (art. 86 Konstytucji) i może stanowić jedną z przesłanek ograniczenia w korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności (art. 31 ust. 3 Konstytucji).

Obowiązki eksploatujących zakłady chemiczne

Obowiązki z zakresu ochrony środowiska dotyczące podmiotów eksploatujących zakłady chemiczne można, w dużym uproszczeniu, podzielić na kilka grup. Pierwsza grupa dotyczy funkcjonowania zakładu chemicznego jako instalacji w rozumieniu przepisów Prawa ochrony środowiska. Do obowiązków prowadzącego instalację należy w takim przypadku m.in. uzyskanie wymaganego pozwolenia (dla zakładów chemicznych będzie to

z reguły pozwolenie zintegrowane), samodzielne obliczanie i uiszczanie należnych opłat środowiskowych (np. z tytułu emisji pyłów i gazów do powietrza), prowadzenie monitoringu (w zakresie i na warunkach określonych w pozwoleniu), wykonywanie obowiązków sprawozdawczych itp. Część zakładów chemicznych podlega także pod regulacje związane z emisją dwutlenku węgla.

Kolejna grupa obowiązków wynika z tzw. regulacji Seveso III. Chodzi tutaj o przepisy dyrektywy 2012/18/UE w sprawie kontroli zagrożeń poważnymi awariami związanymi z substancjami niebezpiecznymi. Przepisy te zostały w 2015 r. implementowane do ustawy Prawo ochrony środowiska. Obowiązki dotyczą zakładów (w tym zakładów chemicznych) stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, tj. zakładów o zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii lub zakładów o dużym ryzyku wystąpienia awarii. Klasyfikacja odbywa się na podstawie rodzaju, kategorii i ilości substancji niebezpiecznej znajdującej się w danym zakładzie.

Z punktu widzenia mieszkańców terenów sąsiadujących z zakładami chemicznymi, które w większości znajdują się w powyższym katalogu, najistotniejsze są obowiązki informacyjne. Zakłady mają obowiązek podania do publicznej wiadomości, na stronie internetowej w sposób zrozumiały dla przeciętnego odbiorcy, informacji takich, jak opis prowadzonej działalności, charakterystyki składowanych substancji niebezpiecznych (z uwzględnieniem ich nazw lub kategorii oraz zagrożeń, jakie powodują), informacji dotyczących sposobów ostrzegania i postępowania społeczeństwa w przypadku wystąpienia awarii przemysłowej uzgodnionych z właściwymi organami Państwowej Straży Pożarnej.

Przepisami w sposób specyficzny odnoszonymi do zakładów chemicznych, jako producentów substancji chemicznych, są zapisy rozporządzenia REACH, czyli rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1907/2006 w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowania ograniczeń w zakresie substancji chemicznych. W odniesieniu do tego fragmentu, rozporządzenie ma na celu ujednoczenie metod oceny zagrożeń dla ludzi i środowiska, stwarzanych przez substancje oraz obrotu nimi na rynku unijnym. REACH nakłada na przedsiębiorców produkujących lub importujących substancje chemiczne, np. zakłady chemiczne, obowiązki samodzielnego zbierania informacji dotyczących właściwości i zastosowań tych substancji, a także

identyfikacji i kontroli ryzyka związanego z ich stosowaniem. W tym celu zakłady chemiczne powinny stworzyć tzw. dokumentację rejestracyjną zawierającą informacje na temat danej substancji, którą przekazują Europejskiej Agencji Chemikaliów w celu jej rejestracji, za którą pobierana jest opłata. Obowiązek rejestracyjny opiera się na tzw. zasadzie „one substance, one registration”, zgodnie z którą podmioty produkujące tę samą substancję powinny podjąć współpracę, w ramach której wspólnie składają dokumenty rejestracyjne.

Omawiając obowiązki eksploatujących zakłady chemiczne, nie sposób nie zwrócić także uwagi na przepisy związane ze szkodami środowiska (ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie) oraz przepisy regulujące odpowiedzialność za tzw. historyczne zanieczyszczenie powierzchni ziemi, zawarte w ustawie Prawo ochrony środowiska.

Działalność zakładu chemicznego ze swej istoty może wiązać się z ryzykiem wystąpienia szkody w środowisku (np. zanieczyszczeniem wód lub powierzchni ziemi). Niezależnie od bieżącej działalności, w wielu przypadkach zakład chemiczny funkcjonuje w miejscu, na którym działalność przemysłowa prowadzona jest od dziesiątek lat. Ta ostatnia okoliczność zwiększa ryzyko stwierdzenia na terenie obecnie eksploatowanym przez zakład chemiczny historycznego, tj. powstałego przed 30 kwietnia 2007 r., zanieczyszczenia powierzchni ziemi. Podmiot eksploatujący zakład chemiczny może być zatem odpowiedzialny nie tylko za szkodę w środowisku spowodowaną bieżącą eksploatacją danego zakładu, ale także ponosić odpowiedzialność za zaniechania swoich poprzedników, które doprowadziły do powstania historycznego zanieczyszczenia powierzchni ziemi. Ustawa Prawo ochrony środowiska przewiduje trzy rodzaje odpowiedzialności, tj. cywilną, karną oraz administracyjną. W praktyce podstawowe znaczenie mają normy administracyjno-prawne. Katalog środków administracyjnych jest bardzo rozbudowany, a możliwość zastosowania środka administracyjnego jest – z punktu widzenia organu ochrony środowiska – relatywnie (w porównaniu do instrumentów karnych lub cywilnych) łatwa.

Spoleczna odpowiedzialność biznesu

W ostatnich latach coraz popularniejsze stają się działania w ramach tzw. CSR (ang. *Corporate Social Responsibility*), czyli społecznej odpowiedzialności biznesu. Przedsiębiorcy dostrzegają korzyści w dobro-

wolnych działaniach na rzecz społeczności lokalnych czy ochrony środowiska. Dotyczy to zarówno inicjatyw podejmowanych przez poszczególne zakłady, jak i programów branżowych. Należy przy tym przede wszystkim wskazać na program Odpowiedzialność i Troska. Jest to międzynarodowa inicjatywa, która powstała w połowie lat 80. ubiegłego wieku w Kanadzie. Zrzesza ona podmioty działające w przemyśle chemicznym. Głównym celem działań jest zmniejszenie wielkości oddziaływania na środowisko naturalne, wzrost bezpieczeństwa stosowanych procesów wytwórczych oraz prewencyjne zarządzanie systemem ochrony zdrowia. Obecnie w programie uczestniczą przedsiębiorstwa z ok. 60 krajów, obejmując 90% największych zakładów chemicznych świata. W Polsce w programie bierze udział ok. 30 spółek.

Uczestnicy programu podejmują działania w zakresie bezpieczeństwa, zdrowia i ochrony środowiska. Równie istotnym aspektem działań jest przejrzystość i otwarta komunikacja dotycząca działalności. Zakłady deklarują realizację określonych celów, przekazując informacje o ich realizacji do Polskiej Izby Przemysłu Chemicznego, która nadzoruje wdrażanie projektu. Na tej podstawie tworzone są raporty środowiskowe wskazujące na wymierne efekty działań branży. Program ma na celu również integrację zakładów i wymianę doświadczeń. Organizowane są fora ekologiczne branży chemicznej, różnego rodzaju konferencje i warsztaty.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę szczególne ryzyko prawne, które wiąże się z prowadzeniem zakładów chemicznych, istotne znaczenie ma nie tylko reaktywne działanie w przypadku wystąpienia szkody, ale przede wszystkim wszelkie działania proaktywne. Działania te powinny obejmować zarówno zapobieganie wystąpieniu szkody, jak i wdrożenie procedur mających na celu minimalizację jej rozmiarów oraz przywrócenie stanu sprzed szkody. W tym kontekście coraz istotniejsza wydaje się współpraca z lokalną społecznością, obejmująca w szczególności informowanie o stanie zakładów, ewentualnych ryzykach i ich przeciwdziałaniu. Takie działanie pozwoli zminimalizować ewentualne straty oraz zapewni poczucie bezpieczeństwa okolicznym mieszkańcom. ■

DANIEL CHOJNACKI, *Counsel w Praktyce Infrastruktury i Energetyki*
TOMASZ KACZYŃSKI, *Senior Associate w Praktyce Life Sciences*
Kancelaria Domański Zakrzewski Palinka